

Het broedbiotoop van de Stormmeeuw *Larus canus* in de Noordoostpolder

Breeding habitat of the Common Gull *Larus canus* in the Noordoostpolder

PIET BREMER

Na het droogvallen van de Noordoostpolder (48 000 ha) in 1941/42 ontwikkelde zich hier binnen twee jaar riet- en moerasvegetaties. Lage vegetaties kwamen voor op gronddepots, keileem- en zandgebieden (Feekes & Bakker 1954, Bakker 1986). De hele polder werd in cultuur gebracht. Uitgestrekte akkers bepalen sindsdien het landschapsbeeld. Met name aan de rand van de polder komen ook graslanden en bossen voor.

Spoedig na het droogvallen vestigden zich hier verschillende soorten meeuwen. In de jaren 1943-57 kwamen Kokmeeuw *Larus ridibundus* en Zilvermeeuw *Larus argentatus* als broedvogel voor in het westelijke deel van de polder. Het eerste broedgeval van de Stormmeeuw dateert van 1943 (Muller 1943). Volgens Braaksma (1964) hebben na 1953 geen Stormmeeuwen meer in de Noordoostpolder gebroed. Vanaf 1968 kwamen meldingen van broedende Stormmeeuwen binnen bij M. de Jong, de lokale natuurpublicist, en werd over de soort in de lokale krant geschreven. Omdat broedgevallen in het binnenland nogal uitzonderlijk zijn, is vanaf 1968 bijgehouden in welke mate deze soort tot broeden komt en is nader onderzocht welke eisen gesteld worden aan het broedbiotoop.

Methode

Alle informatie van vóór 1968 werd verkregen uit de literatuur. De informatie uit de periode 1968-82 is grotendeels gebaseerd op opgaven van akkerbouwers, die binnenkwamen bij M. de Jong (Nagele/Emmeloord). Vanaf 1983 heeft minimaal 50% van de broedgevallen betrekking op eigen waarnemingen. Gedeelten van de polder werden gekarteerd in de tijd dat broedende vogels op het nest zitten en de gewassen nog niet te hoog zijn (laatste decade van mei). Bij alle bezochte broedsels werd informatie verzameld over legselgrootte, omringend gewas en ligging van het nest. Bij niet bezochte legfels werden deze gegevens nagevraagd. In alle gevallen werd door akkerbouwers medewerking verleend.

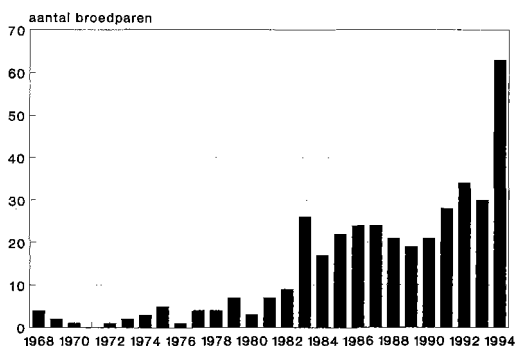
Resultaten

Het broeden tot 1954 Op 25 juni 1943 werden op stortgrond ten noordwesten van Emmeloord twee fel alarmerende Stormmeeuwen aangetroffen, die daar zeer waarschijnlijk broedden (Muller

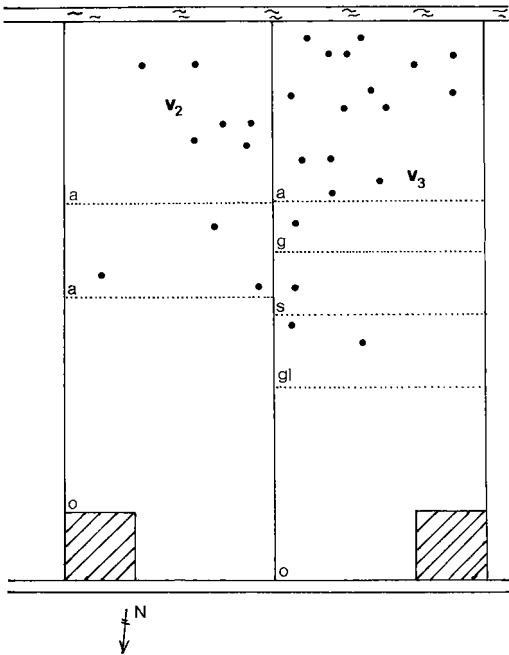
1943). Op 24 mei 1946 werd een zwaar bebroed legsel met drie eieren gevonden op een zanddepot aan de Espelervaart (van Leeuwen 1947). In 1953 werden twee broedgevallen vastgesteld in het westelijk deel van de Noordoostpolder (ten Kate 1953). Braaksma (1964) vermeldt verder: "voornoemde gevallen (dit slaat op genoemde waarnemingen) mogen als incidentele broedgevallen worden beschouwd; na 1953 hebben geen Stormmeeuwen meer in de NOP gebroed". Sollie (1957) vermeldt dat er in 1953 zes paren Stormmeeuwen broedden in het noordwestelijke en westelijke deel van de polder. Deze broedsels werden gevonden op plaatsen waar geen gewas was ingezaaid vanwege de geplande bouw van boerderijen.

Het broeden vanaf 1968 Na 1953 duurde het tot 1968 voordat weer broedende Stormmeeuwen werden gemeld. In de jaren vanaf 1968 broedden jaarlijks tussen de één en 63 paren op akkers. Alleen in 1971 werd geen broeden vastgesteld (figuur 1). In totaal werden 382 broedgevallen vastgesteld.

Na 1967 kunnen we drie perioden onderscheiden. In de eerste periode (1968-76) kwamen hoogstens vijf broedgevallen per jaar voor. In de tweede periode (1977-85) is sprake van een sterke stijging tot 26 broedparen in 1983. Hierna, in de derde periode, bleef het aantal schommelen tussen de 20 en 30 paar. In 1994 verdubbelde de broedpopulatie tot 63 paar.

Figuur 1. Het aantal broedparen van de Stormmeeuw in de Noordoostpolder vanaf 1968. *The number of breeding pairs of Common Gull in the Noordoostpolder since 1968.*

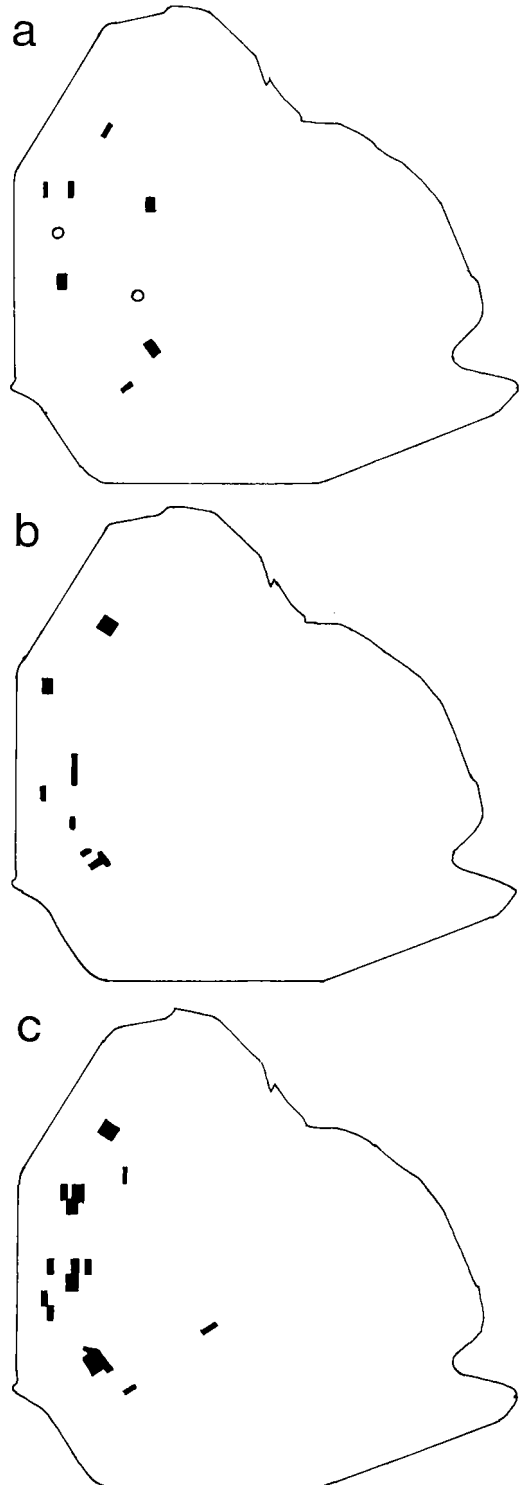

Figuur 2. Verdeling van nesten binnen een kolonie Stormmeeuwen op akkerland bij Creil (Noordoostpolder). a = aardappel, g = gerst, s = suikerbiet, gl = gladiool, o = overige gewassen. V₂ = locatie met broedende Visdiefen met aantal broedparen. *Distribution of nests in a colony of Common Gull on arable fields near Creil (Noordoostpolder). a = potatoes, g = barley, s = sugar beet, gl = gladiolus, o = other crops. V₂ = location with breeding Common Tern *Sterna hirundo* with number of breeding pairs.*

Op kavels met broedende Stormmeeuwen (kavelgrootte 300 × 800 m) broedden in de eerste periode gemiddeld 1.3 broedpaar per kavel (SD=0.6, N=19). Voor de tweede en derde periode zijn dit resp. 2.1 (SD=2.3, N=99) en 3.0 broedpaar per kavel (SD=3.0, N=264). Vanaf 1982 kon van kolonievorming worden gesproken. Het begon met een kolonie van zeven broedparen op een kavel bij Creil in 1982. De grootste kolonie werd eveneens bij Creil gevonden: in 1994 broedden daar 28 paren op twee aangrenzende kavels (figuur 2).

Voor alle perioden vanaf 1968 geldt dat het broeden beperkt bleef tot het westelijke deel van de Noordoostpolder (figuur 3). In de eerste periode werd gemiddeld op 4.3 km (SD=2.4, N=16) van het IJsselmeer gebroed, in de tweede periode op 2.7 km (SD=0.93, N=99) en in de derde periode gemiddeld op 2.8 km (SD=1.1, N=264). Broeden vindt vooral plaats op lichte zavel (de zogenaamde lichte zavel A met een lutumgehalte van 5-8%). In de eerste periode broedde 57.9% van de paren op deze grondsoort. In de beide andere perioden was dit respectievelijk 90.9% en 93.2%.

Het broeden vindt vooral plaats achterop de kavels, zover mogelijk van boerderijen en wegen. Van alle nesten werd 68.2% gevonden binnen 200

Figuur 3. Broedplaatsen van de Stormmeeuw in de Noordoostpolder. a = periode 1968-76, b = periode 1977-85, c = periode 1986-94. Aangegeven zijn de kavels waarin gebroed werd (o = exacte locatie niet bekend). *Breeding sites of Common Gull in the Noordoostpolder. a = 1968-76, b = 1977-85, c = 1986-94. Parcels with breeding birds are indicated (o = precise location unknown).*

Nest van Stormmeeuw tussen maïs bij Urk, 1986 (Piet Bremer). *Nest of Common Gull Larus canus on arable land (green maize Zea mays).*

m vanaf de tocht. Tochten begrenzen kavels en lopen in de regel op 800 m vanaf de parallel lopende landbouwwegen waarlangs de boerderijen zijn gebouwd. Slechts eenmaal werd een broedgeval geconstateerd voorop de kavel (N=151) (figuur 4).

Stormmeeuwen vertonen een sterke plaats-trouw. Jarenlang wordt op dezelfde of aangrenzende kavel gebroed. In 1983 vestigde zich bij Urk een kolonie van tien paar. Deze kolonie kwam gedurende zeven jaar op exact dezelfde locatie voor. In de periode 1990-93 ontbrak de kolonie, maar binnen een straal van één km kwamen wel kleine vestigingen voor met maximaal drie paar per kavel. In 1994 keerden de Stormmeeuwen onverwacht met zes paar op hun oude plek terug.

In de Noordoostpolder wordt bijna uitsluitend op akkers gebroed. Slechts zes maal was sprake van een kunstweide (ingezaaid grasland). Nesten zijn gevonden tussen tien verschillende gewassen; het belangrijkste zijn aardappel (40.4%) en suikerbiet (32.7%) (figuur 5).

In kolonies is de onderlinge afstand (steeds kortste afstand gemeten tussen twee nesten) gemiddeld 63 m (SD=36, N=48), minimaal 10 m en maximaal 180 m. In figuur 2 betreft dit gemiddeld 65 m. In de buurt van kolonies kunnen Kievit *Vanellus vanellus* en Scholekster *Haemotopus ostralegus* tot broeden komen. Vanaf 1986 was 18 maal sprake van het naast elkaar broeden van Vissief *Sterna hirundo* en Stormmeeuw. Dit verschijnsel werd vastgesteld aan de rand van kolonies Stormmeeuwen (figuur 2).

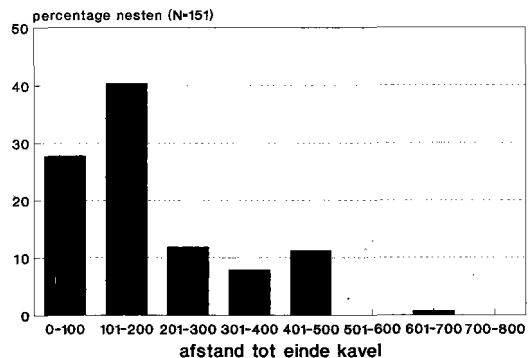
De komvormige nesten zijn als een kuiltje in de zavelbodem gemaakt en ze zijn altijd gevoerd met grasstengels en -wortels (o.a van Ruw Beemdgras en Kweek). Soms is vers materiaal gebruikt, zoals

Straatgras dat na het wieden in de buurt van het nest is blijven liggen. Bij broeden in de voren van aardappelakkers is het nest verhoogd. Bij broeden op de ruggen is dit niet het geval. Nesten op ruggen kunnen het gevolg zijn van verplaatsing door boeren. Nesten in andere gewassen zijn in de regel niet tot weinig verhoogd.

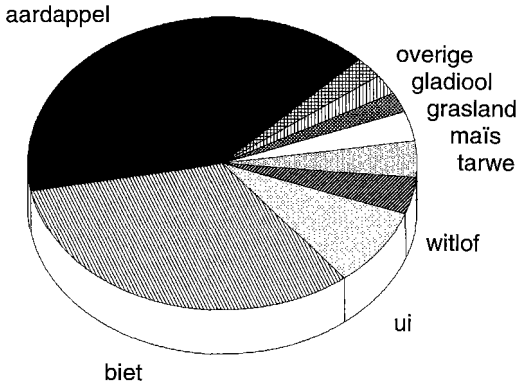
Het gemiddeld aantal eieren in de laatste week van mei betrof 2.6 (SD=0.4, N=59), voor opgaven via akkerbouwers was dit 2.7 (SD=0.3, N=48). Deze gemiddelden stemmen goed overeen met de cijfers van o.a Arbouw (1985) (voor twee kolonies resp. 2.6 en 2.8 eieren per nest) en Glutz von Blotzheim & Bauer (1982) (opgaven van 2.6 en 2.7 eieren per nest).

Discussie

De Stormmeeuw komt als broedvogel in Nederland vooral in het Waddengebied, het Deltagebied

Figuur 4. De afstand van de nesten van de Stormmeeuw tot het einde van kavels in klassen van 100 m (N=151). *The distance between nests and the end of parcels, indicated with classes of 100 m.*

Figuur 5. Procentuele verdeling van nesten over de gewassen (N=275). The distribution of nests in various crops (circle = 100 %).

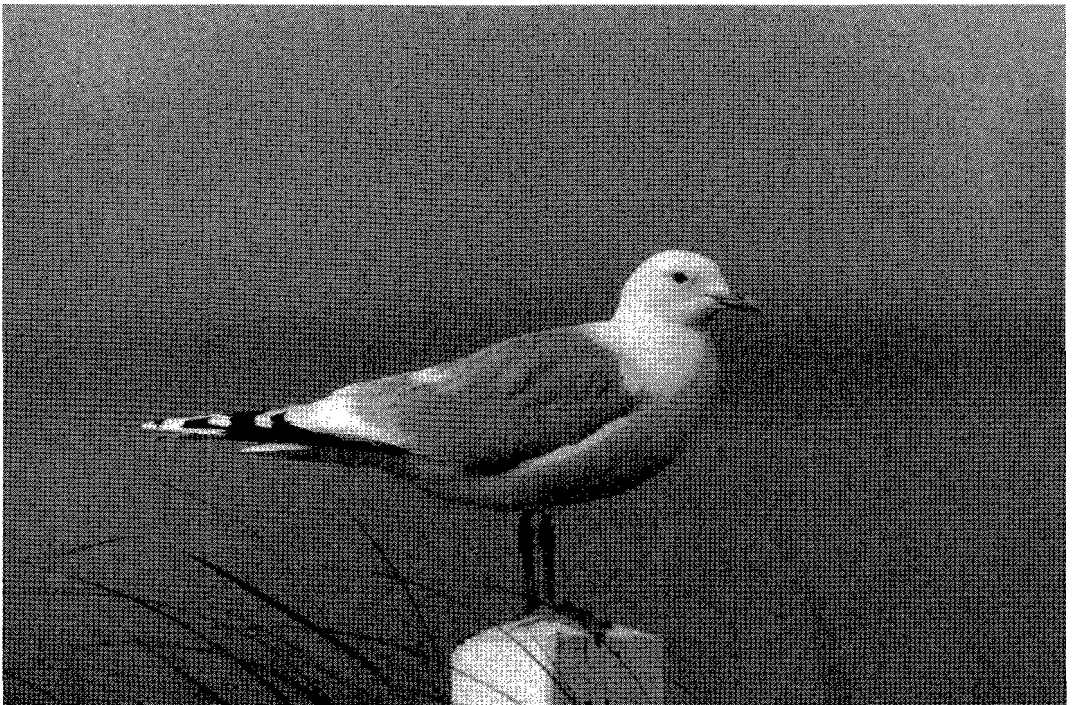
en in de duinen van Noord- en Zuid-Holland voor. In het binnenland is broeden al lang bekend van de omgeving van Budel (N-B). Behalve in de Noordoostpolder werd in 1992 ook gebroed in de Millingerwaard bij Nijmegen (Bosman *et al.* 1992). Op het totaal van de Nederlandse populatie (in 1992 7860 paren) is het voorkomen in de Noordoostpolder van beperkte omvang.

In de periode 1968-82 zijn veel broedgevallen bekend geworden door navraag bij boeren en slechts in beperkte mate door karteringen. Hierdoor kan voor deze periode de aantalsontwikkeling

slechts bij benadering worden aangegeven. De toename vanaf 1983 is echter reëel, omdat de aantallen groeiden op plaatsen die toen al jaarlijks werden bezocht. Door navraag bij keurmeesters (mensen die in de percelen pootaardappels zieke planten selecteren), bleek dat maar een beperkt aantal broedlocaties over het hoofd was gezien. Juist bij het keuren wordt om de drie rijen een perceel afgelopen en blijft het broeden van de Stormmeeuw door de felle nestverdediging niet onopgemerkt.

Aan het begin van de jaren zestig broedden bijna 700 paren in Nederland, in 1978 waren het er al tienmaal zo veel en halverwege de jaren tachtig was het aantal toegenomen tot maximaal 12 500 paren (Teixeira 1979, Spaans 1987). Hierna halveerde de populatie. Door de toename van de Vos *Vulpes vulpes* in de duinen is de populatie afgenomen en is de Stormmeeuw in Noord-Holland ook in de polders en op gebouwen gaan broeden. Woutersen & Roobeek (1992) vermeldden zelfs het broeden in een weiland. De toename in de Noordoostpolder stemt grotendeels overeen met de landelijke trend; alleen is van een afname gedurende de laatste tien jaar geen sprake. Bij de plotseling sterke toename in 1994 kan de vraag gesteld worden in hoeverre hier vogels uit de kuststrook bij betrokken zijn. Zonder nader onderzoek is deze vraag niet te beantwoorden.

De voorkeur voor de westzijde van de polder kan in verband worden gebracht met het voorkomen van lichte zavel A (zeer zandige klei). Deze

Stormmeeuw (Arie de Knijff). Common Gull *Larus canus*.

grondsoort wordt aangetroffen in een tot vier kilometer brede strook langs de IJsselmeerdijk. De voorkeur voor deze grondsoort zal te maken hebben met de eigenschappen: goed doorlatend, geen kluiten en niet verslappend. Hoewel lichte zavel ook voorkomt in het noordwestelijke deel van Oostelijk Flevoland zijn broedgevallen daar nooit vastgesteld. Een andere verklaring voor het broeden in het westelijke deel van de Noordoostpolder zou de ligging dicht bij het IJsselmeer kunnen zijn. Er zijn echter te weinig waarnemingen aan foeragerende Stormmeeuwen gedaan om deze veronderstelling te onderbouwen. Broedparen foerageren waarschijnlijk in de buurt van de nestplaatsen, vooral langs tochten en kanalen. In Noord-Holland zoeken Stormmeeuwen tot ver in het broedseizoen hun voedsel in weilanden. Pas daarna gaan ze naar zee om te foerageren (Keijl *et al.* 1987). Foerageergebieden kunnen ook op enkele kilometers afstand van het broedgebied liggen (Glutz van Blotzheim & Bauer 1982).

Stormmeeuwen vertonen een sterke binding met hun broedplaats. Toch kunnen ineens broedplaatsen worden verlaten. Door de sterke plaats-trouw kan het gebeuren dat een kolonie het ene jaar tussen de aardappels ligt en de daarop volgende jaren tussen suikerbieten of uien. Er bestaat geen aanwijzing dat er een voorkeur is voor een bepaald gewas.

Opmerkelijk is het broeden achterop de kavels. Het aantal landbouwkundige handelingen is daar niet minder dan op de delen die dichterbij de weg liggen. Dat de vogels toch het achterste deel van de kavels prefereren, kan te maken hebben met de nabijheid van open water (tocht). Dit patroon is ook bekend van weidevogels, maar heeft in graslandgebied te maken met het verschil in landbouwkundig gebruik van huis- en veldkavels.

Arbouw (1985) vermeldt voor een Texelse kolonie dat 67% van de nesten op minder dan 4 m van het dichtstbijzijnde buurnest is gelegen. Glutz van Blotzheim & Bauer (1982) noemen een afstand van 5-20 m. De kolonies in de Noordoostpolder hebben een veel wijder patroon (gemiddeld 65 m). Het verschil kan te maken hebben met het feit dat op akkers geen fysieke beperkingen aanwezig zijn; er is ruimte genoeg.

Dankwoord Een woord van dank geldt M. de Jong, wiens waarnemingenrubriek in een lokale krant de inspiratie vormde voor dit onderzoek. Dank geldt ook enkele keurmeesters en 22 akkerbouwers die welwillend medewerking verleenden voor betreding van hun kavels en/of gegevens doorgaven over het broeden op hun kavels.

Summary

In The Netherlands, the Common Gull is a breeding bird of the coastal area. Breeding on arable fields is exceptional. This was studied in the Noordoostpolder, where

less than five pairs per year nested during 1968-76, 20-30 pairs in 1977-85, and up to 63 pairs post-1985. Breeding was restricted to light clayey soils in the western part of the polder. Most nests were located among potatoes and sugar beets. After having bred at a site for a number of years, gulls sometimes abandon it, but may return there years later. Internest distance in colonies averaged 63 m.

Literatuur

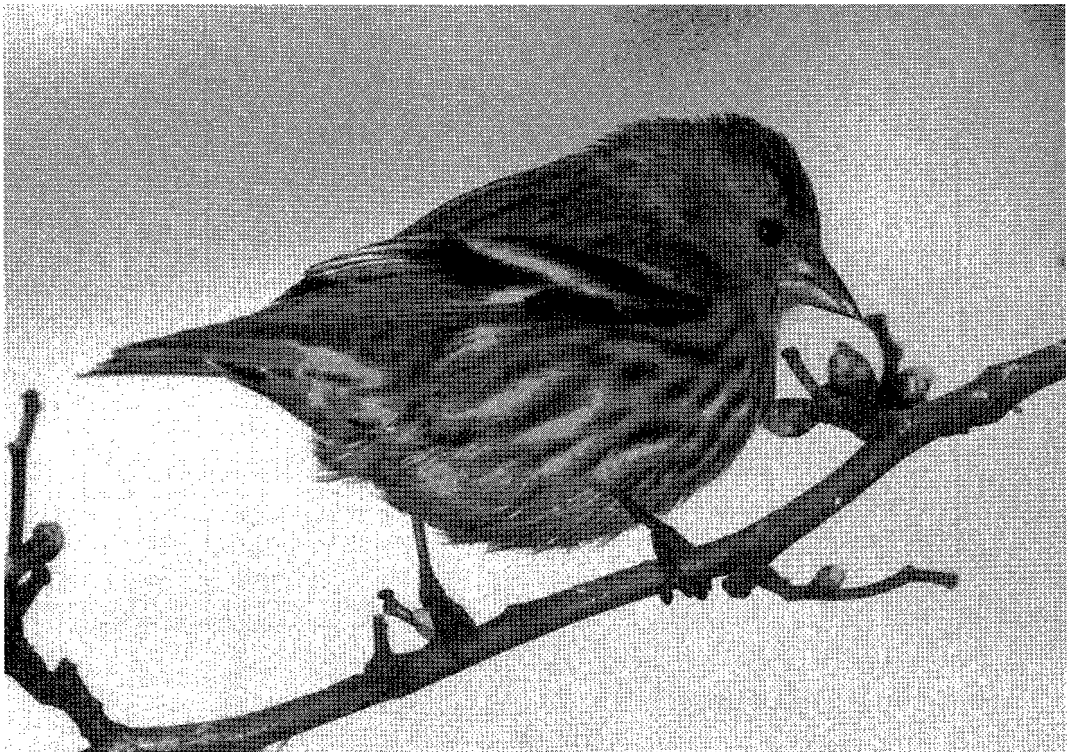
- ARBOUW G. J. 1985. Over de broedbiologie van de Stormmeeuw *Larus canus* op Texel. *Limosa* 58: 109-112.
- BAKKER D. 1986. De ontwikkeling der flora van de Noordoostpolder. In *Wording en opbouw van de Noordoostpolder*. Deel 1. Het landbouwkundig onderzoek, p. 95-107. Flevovericht 269, Rijkswaterstaat Directie Flevoland, Lelystad.
- BOSMAN W, BEKHUIS J. & HELMER W. 1992. Millingerduin, Jaarverslag 1992. Stichting Ark, Nijmegen.
- BRAAKSMA S. 1964. Het voorkomen van de Stormmeeuw (*Larus canus* L.). *Limosa* 37: 58-95.
- BREMER P. 1976. De Stormmeeuw als broedvogel in de Noordoostpolder. *De Tijftjaf (VWG CJN)* 21 (2): 14-16.
- FEEKES W. & BAKKER D. 1954. De natuurlijke vegetatie van de Noordoostpolder. *Van Zee tot Land* 6. Zwolle.
- GLUTZ VON BLOTZHEIM U. N. & BAUER K. M. 1982. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 8/I. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- TEN KATE C. G. B. 1953. *Ornithologie van Nederland*. *Limosa* 26: 115.
- KEIJL G, VAN ROOMEN M. & VELDHUIJZEN VAN ZANTEN H. 1986. Voedseloeologie van de Stormmeeuw (*Larus canus*) te Schoorl 1986: Voedselkeuzen en fourageerritme in de periode dat de jongen worden grootgebracht. Inst. lerarenop., Hogeschool Holland, sectie biologie, Diemen.
- MULLER J. 1943. Noordoostpolderbewoners, 5^e bericht; broedseizoen 1943. *Limosa* 16: 121-141.
- SOLLIE F. 1957. Noordoostpolderbewoners, 10^e bericht; broedseizoenen 1953 t/m 1957. *Limosa* 31: 133-151.
- SPAANS A. L. 1987. Overzicht broedvogelstand Zilvermeeuw, Kleine Mantelmeeuw en Stormmeeuw in 1985. Intern rapport 87/2, Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem.
- TEIXEIRA R. M. 1979. *Atlas van de Nederlandse broedvogels*. Natuurmonumenten, 's-Graveland.
- VAN LEEUWEN C. G. 1947. Noordoostpolderbewoners, 7^e bericht; broedseizoen 1946. *Limosa* 20: 164-176.
- WOUTERSEN K. & ROOBBEEK C. F. 1992. Broedgevallen van de Stormmeeuw *Larus canus* in het binnenland van Noord-Holland. *Sula* 6: 51-55.

Piet Bremer, Roelingsbeek 1, 8033 BM Zwolle

Aanvaard voor opname 24 april 1995

Carduelis spinus ♂ in meidoorn *Crataegus* sp. 10 april 1986, Santpoort-Zuid NH (A.B. van den Berg)

Carduelis spinus ♀ in meidoorn *Crataegus* sp. 10 april 1986, Santpoort-Zuid NH (A.B. van den Berg)